

บทที่ 2

กรุงเทพมหานครกับการพัฒนาอย่าง (ไม่) ยั่งยืน

2.1 แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน (A model for sustainable development)

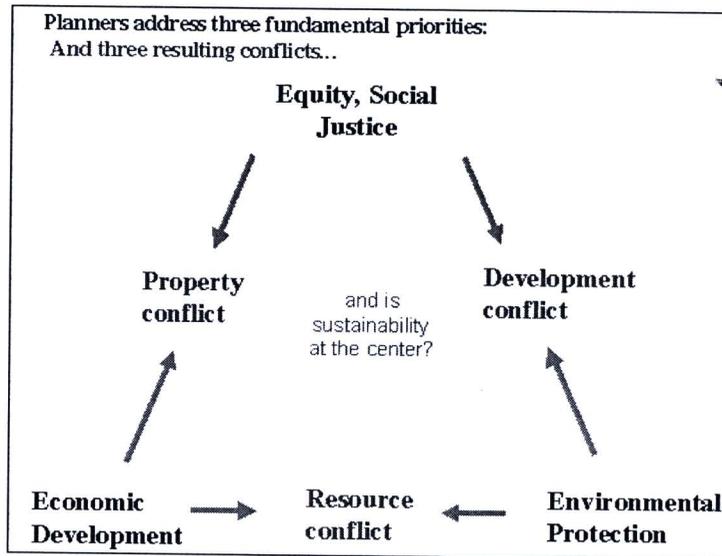
“In short, the planner must reconcile not two, but at least three conflicting interests: to “grow” the economy, distribute this growth fairly, and in the process not degrade the ecosystem...”

(Campbell, 1996, p.297)

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาและค้นหาแนวทางการพัฒนาชุมชนเพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับเมืองกรุงเทพฯ ซึ่งกำลังมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วการควบคุมที่มีประสิทธิภาพอยู่ในขณะนี้ (Payakwichaen, 1981) หากจะกล่าวถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) คงหนีไม่พ้นการอ้างอิงถึงแนวคิดของ Campbell ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการสร้างรากฐานแนวคิดเรื่องการวางแผนและพัฒนาอย่างยั่งยืนแบบองค์รวม อันประกอบด้วย 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยทางนิเวศวิทยาสภาพแวดล้อม (Ecological sustainability) เศรษฐกิจ (Economic sustainability) และสังคมและวัฒนธรรม (Cultural sustainability) (Campbell, 1996, p.297) อนึ่ง รูปแบบความคิดของ Campbell นี้เป็นหลักการที่ถูกนำไปประยุกต์ใช้กันอย่างแพร่หลายในหมู่นักพัฒนาและนักสรรคสร้างสภาพแวดล้อม ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอประยุกต์ใช้โมเดลความคิดเรื่องการพัฒนาแบบยั่งยืนนี้กับการ “อ่าน” ปรากฏการณ์การเคลื่อนตัวของเมืองกรุงเทพฯ เพื่อเป็นเครื่องบ่งชี้ทิศทางการพัฒนาของเมืองในปัจจุบัน

Ross King (2000, pp.91-93) ได้ใช้หลักเดียวกันนี้ในการอธิบายการพัฒนาเมือง มีใจความว่า การสร้างสมดุลย์ของระบบนิเวศน์เมืองที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกันขององค์ประกอบในธรรมชาติ หรือที่ Ian McHarg (1971, c1969 c1969 c1969) เรียกว่า Ecological system กับการถ่วงดุลย์กันของปริมาณการผลิตกับความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งอยู่ภายใต้กระบวนการแสวงหาประโยชน์ในเชิงธุรกิจ ประกอบกับการรักษาความมีเอกลักษณ์ของถิ่นที่ที่เกิดจากการสั่งสมประวัติศาสตร์อันยาวนานและต่อเนื่งนั้น เป็น 3 เป้าหมายหลักที่

นักวางแผนและพัฒนาเมืองต่างล้วนต้องการที่จะพัฒนาเมืองไปในทิศทางนี้ นอกจากนี้ King ยังได้ย้ำเน้นความสำคัญในการค้นหาแนวทางการรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของพื้นที่หรือวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นการทวนกระแสของการเปลี่ยนแปลงในยุคแห่งความหลากหลายของสังคมทางวัฒนธรรมและเชื้อชาติเช่นนี้

ภาพที่ 2-1 แผนภาพสามเหลี่ยมแสดงจุดมุ่งหมายสามด้านที่อยู่บนฐานของความขัดแย้ง ซึ่งเป็นหลักแนวคิดพื้นฐานในเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Campbell, 1996)

2.2 วัฒนธรรมชุมชนกับความยั่งยืนในสังคมไทย (Community culture and the sustainability in Thai society)

“ทางเลือกสังคมไทย คำตอบอยู่ที่ชุมชน” (Nartsupha, 1991, p.153)

แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมชุมชนโดยฉัตรทิพย์ นาถสุภา ซึ่งได้รับอิทธิพลจากบาทหลวง นิพจน์ เทียนวิหารที่กล่าวไว้ว่า “วัฒนธรรมชุมชนเป็นพลังผลักดันการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่สุด” (Nartsupha, 1991, p.173) นั้น มีผลต่อมุมมองในการพัฒนาสังคมและชุมชนท้องถิ่นในงานวิจัยนี้เป็นอย่างมาก เขาได้สรุปว่า “ชุมชนมีความยั่งยืนเพราะชุมชนมีกลไกการผลิตซ้ำ (Reproduction) ทางวัฒนธรรม ซึ่งแม้ว่าจะมีปัจจัยใหม่เข้ามาแต่สิ่งเดิมก็ยังคงอยู่”

จุดยืนหรือพื้นฐานแนวคิดนี้นั้น มุ่งเน้นการพัฒนาสังคมไปสู่ความกลมกลืน (Harmony) ซึ่งถึงแม้ว่าจะเป็นแนวทางที่ขัดแย้งกับแนวโน้มการพัฒนาของกรุงเทพฯ และของโลกไปสู่ความหลากหลาย (Diversity) และความไม่แตกต่าง (Indifference) (Canter et al., 1975, p.254) แต่ก็มีจุดประสงค์อันดีที่จะใช้พลังของความสามัคคีนี้ผลักดันให้ชุมชนมีความก้าวหน้าต่อไป ทั้งนี้

การค้นหาเอกลักษณ์ (Community/Place Identity) และสร้างความแข็งแกร่งให้กับวัฒนธรรมในชุมชนนั้นถือเป็นภารกิจหลักของการพัฒนาเมืองในยุคpostmodernนี้ โดยอาจกล่าวได้ว่า การดำรงไว้ซึ่งความเป็นถิ่นที่และลักษณะเฉพาะที่สร้างความแตกต่างให้กับท้องถิ่นนั้นๆเป็นการสร้างความยั่งยืนให้กับวัฒนธรรมและสังคมในระยะยาว

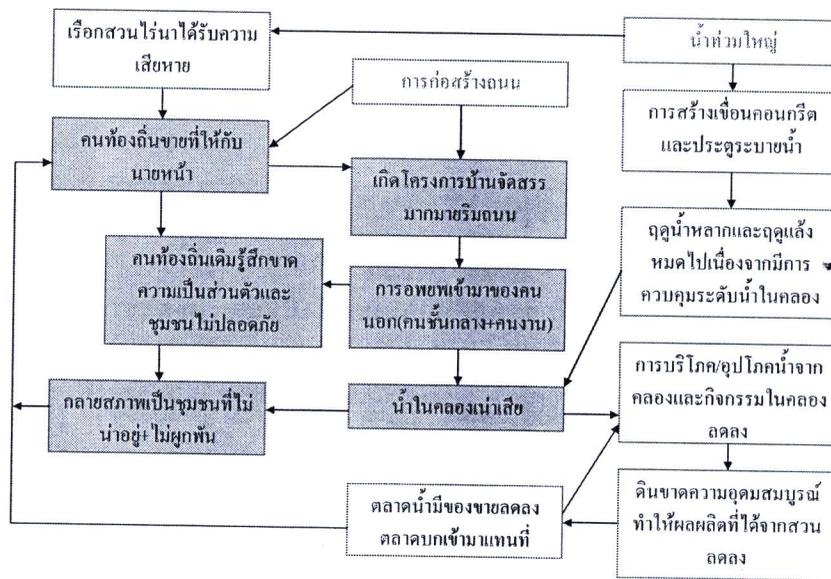
แนวคิดเรื่อง “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” หรือ cultural landscape มีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการศึกษาค้นคว้าทำความเข้าใจพื้นที่หนึ่งๆ เนื่องจากการถ่ายทอดเรื่องราวความสัมพันธ์ของมนุษย์และสภาพแวดล้อมภายใต้การหล่อหลอมทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่นนั้นๆ (Duncan, 1985, p.136; Meinig, 1979a, p.6; 1979b, pp.228-229; Relph, 1976, p.124; Walmsley and Lewis, 1984, p.89) ทั้งนี้ ผู้วิจัยเชื่อว่า รูปแบบการมองเห็นพื้นที่ผ่านกระบวนการการก่อเกิดทางสังคมเช่นนี้จะป็นกุญแจสำคัญที่จะทำให้นักออกแบบและวางแผนมีความเข้าใจท้องถิ่นนั้นๆอย่างแท้จริง นำไปสู่แนวทางการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืนที่รัฐและประชาชนต่างมีส่วนร่วมในการกำหนด สามารถเข้าถึงและรับรู้ได้ร่วมกัน

2.3 กรุงเทพฯกับการพัฒนาอย่าง(ไม่)ยั่งยืน (Bangkok and the (un)sustainable development)

จากการประมวลกรอบความรู้จากงานวิชาการและงานวิจัย สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิทัศน์ของกรุงเทพมหานครในช่วงเวลาประมาณ 40 ปีที่ผ่านมา มีผลสืบเนื่องมาจาก 2 ปัจจัยหลัก อันได้แก่ 1) ความพยายามในการควบคุมระดับน้ำธรรมชาติและการหลีกเลี่ยงภัยจากน้ำท่วมด้วยการสร้างเขื่อนและการถมที่ และ2) ค่านิยมการพัฒนาเมืองด้วยการตัดถนนเพื่อนำความเจริญเข้าสู่พื้นที่ (Askew, 1994; 1996; Hinshiranan, 2000; Noparatnaraporn, 2003a; 2003b; Pongsomlee and Ross, 1992; Thadaniti, 1996; Bootsita, 2004; Silapacharanan, 2000) จากภาพที่ 2-2 จะเห็นได้ว่าการตัดถนนที่พาดผ่านพื้นที่เกษตรกรรมและพักอาศัยเดิม และผลที่ตามมาเป็นลูกโซ่นี้ เป็น ปรากฏการณ์ที่พบเห็นได้ทั่วไปในบริเวณพื้นที่ชานขอบของกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณโดยรอบโครงการชานนวงแหวนรอบนอกทั้งฝั่งตะวันตกและตะวันออก ซึ่งเรียกได้ว่าเป็น “วงจรการพัฒนาแบบไร้ความยั่งยืน” ดังที่ได้นำมาวิพากษ์ใน 3 ด้านหลักโดยสังเขปดังนี้

2.3.1 การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศวิทยาสิ่งแวดล้อม

ผลจากการศึกษาของนักวิจัยหลายท่านเกี่ยวกับปรากฏการณ์การขยายตัวของเมืองและผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม (Askew, 1996; 2002; Noparatnaraporn, 2003a; Thadaniti, 1996; Sornpraphai, 1994; Sriburi, 1981; Wallipodom, 1994) ชี้ให้เห็นว่า การก่อสร้างระบบถนนนั้นมีส่วนให้ระบบโครงข่ายคูคลองธรรมชาติเดิมถูกตัดขาด ซึ่งนอกจากจะเป็นอุปสรรคต่อการคมนาคมขนส่ง

ภาพที่ 2-2 ประมวลเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลังจากน้ำท่วมครั้งใหญ่และการตัดโครงการขุดถนนในพื้นที่
ที่มา ได้จากการวิจัยสำรวจของคัทลียา นพรัตน์ภรณ์ (2002) และการสอบถามชาวบ้านบางราวนก อ.บางกรวย จ.
นนทบุรี ถึงการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่โดยรอบในช่วงเวลา 20 ปีที่ผ่านมา

ของประชาชนท้องถิ่นแล้ว ยังส่งผลต่อการทำลายประสิทธิภาพการไหลเวียนและการระบายน้ำภายในพื้นที่ ก่อให้เกิดปัญหาการเสียสมดุลย์ของสภาพแวดล้อมและมลภาวะในคลอง นอกจากนี้ การสร้างประตูระบายน้ำเพื่อควบคุมระดับน้ำธรรมชาติและการสร้างเขื่อนคอนกรีตริมคลองยังเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ปรากฏการณ์น้ำขึ้นน้ำลง การมีฤดูน้ำหลากและฤดูแล้งหมดไปอีกด้วย เป็นผลให้เกิดปัญหาน้ำท่วมขังและเน่าเสียตามมา ซึ่งมีผลต่อเนื่องไปยังปริมาณและคุณภาพของผลผลิตทางการเกษตรที่ลดลงตามอีกด้วย

2.3.2 การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ

ผลต่อเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมกายภาพดังกล่าวข้างต้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติของผู้อยู่อาศัย(ผู้บริโภค) ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจการค้าขายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับมหภาค

ตัวอย่าง กรณีวัฒนธรรมประเพณีชาวสวนที่ค่อย ๆ ล่มสลายไปท่ามกลางค่านิยมการสัญจรทางบกที่เพิ่มขึ้นผูกพันกับการเสื่อมโทรมของวิถีชีวิตริมคลองและปริมาณการสัญจรทางน้ำ (Sompraphai, 1994) ซึ่งไปสัมพันธ์กับรายงานผลความชอบเขาของตลาดน้ำชุมชนท้องถิ่นที่มีแนวโน้มว่าจะค่อย ๆ สูญสลายไปหรือผันแปรไปเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของนักท่องเที่ยว (Topengpat, 2000)

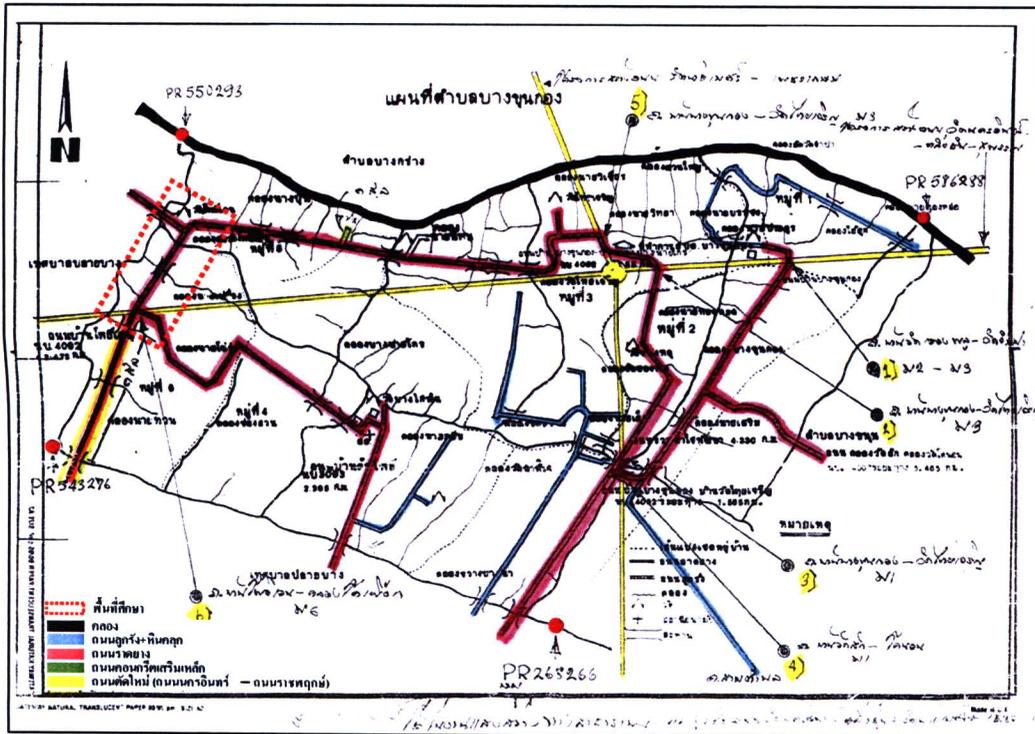
นอกจากนี้ยังมี กรณีการเกิดหมู่บ้านจัดสรรริมสองฝั่งถนนและการย้ายถิ่นฐานของคนชนชั้นกลางเข้าสู่พื้นที่ ซึ่งมักตามมาด้วยการก่อสร้างอาคารพาณิชย์หลากหลายขนาด เช่น ห้างสรรพสินค้า ซูเปอร์มาร์เกตแบบขายปลีกและส่ง เช่น ท็อปส์ โลตัสหรือคาร์ฟูร์ หรือแม้แต่ ร้านค้าปลีกอย่าง 7-11 รวมไปถึง สถานบันเทิงประเภทต่างๆ (Askew, 2002, pp.75-79) ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจของพื้นที่เช่นนี้ ส่งผลกระทบโดยตรงต่อผู้ค้ารายย่อยที่ประกอบการอยู่ภายในพื้นที่มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ในปัจจุบัน วิธีการจับจ่ายใช้สอยที่ห้างสรรพสินค้าและซูเปอร์มาร์เกต หรือตลาดติดแอร์กลายเป็นเรื่องปกติธรรมดาในชีวิตประจำวันของคนเมือง ส่งผลให้ร้านขายของชำ หรือร้านโชห่วย รวมไปถึงผู้ค้าในตลาดไม่ติดแอร์ประเภทต่างๆ มีรายได้ที่ลดลงจนต้องปิดกิจการไปในหลายแห่งเนื่องจากไม่สามารถสู้กับกระแสการลงทุนของผู้ประกอบการรายใหญ่ได้

2.3.3 การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและวัฒนธรรม

คำกล่าวที่ว่า...ลูกหลานชาวเมืองในปัจจุบันเติบโตกันในห้างฯ แทนที่จะเป็นชุมชนละแวกบ้านของเขาเอง...สะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตของคนรุ่นใหม่ในปัจจุบันที่ขาดความผูกพันกับถิ่นที่อยู่ของตน สภาพสังคมเป็นแบบไร้ชุมชนและขาดการรวมกลุ่ม แทนที่ผู้คนจะมีเวลาใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนละแวกบ้านดังเช่นวิถีชีวิตแบบเครือญาติในสังคมเกษตรกรรมสมัยก่อนที่การปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านเป็นเรื่องสำคัญของชีวิต แต่กลับต้องเดินทางออกนอกบ้านเพื่อไปทำงาน สังสรรค์สังคม รวมถึงหาความบันเทิงและพักผ่อนหย่อนใจที่ห้างสรรพสินค้าและสถานบันเทิงต่างๆ ด้วยเหตุนี้ อาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่แบบครบวงจรจึงเกิดขึ้นมากมาย (Koanantakool and Askew, 1993)

ทั้งนี้ เป็นที่น่าสนใจศึกษาว่า กระบวนการผลิตซ้ำของรูปแบบการพัฒนาอย่างไม่ยั่งยืนดังกล่าวนี้ จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อท้องที่ ทั้งในด้านกายภาพ พฤติกรรมการใช้สอยและทัศนคติของผู้อยู่อาศัยอย่างไร และผลดังกล่าวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ (Image) ของกรุงเทพฯ และเอกลักษณ์ของถิ่นที่ (Identity of place) นั้นๆ อย่างไร การศึกษาเจาะลึกถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบดังกล่าว ณ พื้นที่ใด ๆ จึงเป็นสิ่งที่จำเป็น การเรียนรู้จากการกระทำที่ผิดพลาดย่อมเป็นบทเรียนที่ดีที่จะสอนให้เราตัดสินใจเลือกในทางที่เหมาะสม และหลีกเลี่ยงการกระทำที่ผิดพลาดไม่ให้เกิดขึ้นอีกในอนาคต

ภาพที่ 2-1 แผนที่แสดงระบบคลองสาขาและถนนทางหลวงและถนนท้องถิ่นภายในบริเวณอำเภอบางกรวย จ.นนทบุรี
ที่มา ปรับปรุงจากแผนที่สำรวจโดยอบต.บางขุนทอง จ.นนทบุรี สำรวจในปี.ศ. 2543

2. ชุมชนหลังวัดปากน้ำฝั่งใต้และพื้นที่ข้างเคียง เขตภาษีเจริญ ฝั่งธนบุรี เป็นตัวแทนของสภาพแวดล้อมที่มีการอยู่ร่วมกันของ "ชุมชน" ดั้งเดิมที่อยู่มาเป็นระยะเวลาช้านาน กับ กลุ่มบ้านใน "ที่จัดสรร" และ "หมู่บ้านจัดสรร" ที่ย้ายเข้ามาใหม่ ลักษณะสภาพแวดล้อมที่ต่างกันโดยสิ้นเชิงของทั้ง 2 กลุ่มนี้ ได้ก่อให้เกิดลักษณะพิเศษและความเฉพาะตัวของพื้นที่บริเวณนี้ในภาพรวม
3. ซอยอ่อนนุช 29 ถึง ซอยอ่อนนุช 33/1 เขตสวนหลวง กรุงเทพฯ เป็นตัวแทนของพื้นที่ที่มีความเป็นเมืองสูงสุดใน 3 พื้นที่ศึกษา พื้นที่นี้ไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นชุมชนลักษณะใด เนื่องจากการกระจายตัวทางสังคมมีสูงและรากฐานการยึดเหนี่ยวทางสังคมและจิตใจได้สูญสลายไปอันเนื่องมาจากผลของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง สภาพพื้นที่ที่เต็มไปด้วยอาคารคอนกรีตและตึกสมัยใหม่ได้กลายเป็นภาพลักษณ์ของพื้นที่ที่ไร้ซึ่งเอกลักษณ์ เพราะหากมองแต่เพียงในด้านกายภาพก็จะพบว่ามีความคล้ายคลึงกับพื้นที่อื่นๆอีกมากมายในกรุงเทพฯปัจจุบัน

หาก "อ่าน" พัฒนาการของกรุงเทพฯผ่านกรณีศึกษาโดยเรียงลำดับจากกรณีที่ 1, 2 และ 3 ตามลำดับ จะพบว่ากรุงเทพฯมีพัฒนาการของความเป็นเมืองในรูปแบบที่ไม่ยั่งยืน ลักษณะ "การผลิตซ้ำ" ดังกล่าวเป็นทิศทางการพัฒนาที่จะนำพากรุงเทพฯไปสู่ความเป็น "เมืองไร้

ที่” หรือ a city of nowhere ในที่สุด ในการนี้ ผู้วิจัยได้อธิบายการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะของพื้นที่และถิ่นที่อย่างไทย (Thai spaces and places) แบ่งเป็น 3 ประเด็นหลัก ประกอบด้วย

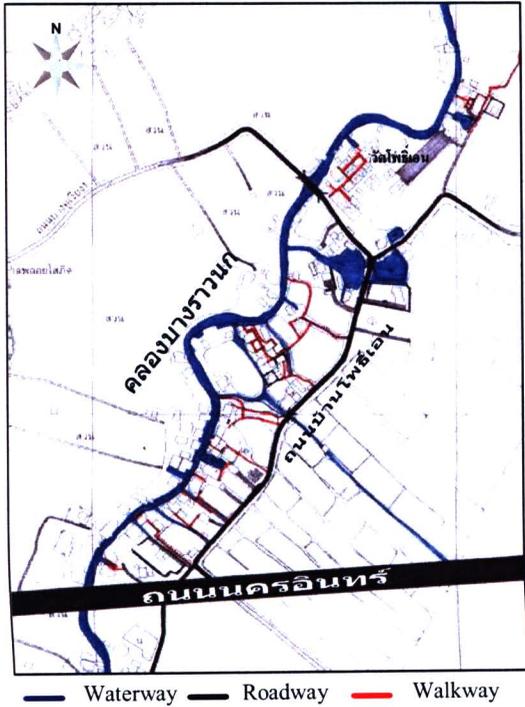
1. ความสำคัญของคลอง (The centrality of *khlong*)
2. คุณลักษณะของการไร้ซึ่งขอบเขตและการแบ่งแยก (The unboundedness)
3. การก่อร่างสร้างชุมชน (The community formation)

การศึกษาดังกล่าวชี้ให้เห็นแนวโน้มการเสื่อมโทรมและการลดบทบาทความสำคัญของคลองในวิถีชีวิตประจำวันของคนเมืองกรุง ลักษณะของวิถีชีวิตของคนไทยภาคกลางที่มีความผูกพันกับสายน้ำ ซึ่งนับได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของคนกรุงเทพฯ มาเป็นเวลายาวนาน ได้เสื่อมโทรมลงและค่อยจางหายไปจนเกือบจะหมดสิ้น (Noparatnaraporn, 2003a) และการแปรเปลี่ยนของคุณลักษณะของความสัมพันธ์แบบไร้ซึ่งขอบเขตและการแบ่งแยก จากที่เคยเป็นแบบแผนที่สามารถอธิบายการสอดแทรกของวัฒนธรรมไทยเข้ากับพื้นที่ได้อย่างชัดเจนและครบถ้วนทุกแง่มุม กลายเป็นเพียงคุณลักษณะที่คงเหลืออยู่ในวิถีคิดและพฤติกรรมการใช้สอยพื้นที่ของคนเมืองใหม่เท่านั้น (Noparatnaraporn, 2005b) อีกทั้ง รูปแบบการกระจายตัวทางสังคมและการลดน้อยถอยลงของความเป็นชุมชน (community fragmentation) การขาดซึ่งความผูกพันและแรงยึดเหนี่ยวในชุมชนซึ่งจะนำไปสู่ภาวะการไร้ซึ่งสังคมในที่สุด

หลักฐานเหล่านี้ล้วนบ่งชี้ว่า ความมีเอกลักษณ์ของถิ่นที่ของกรุงเทพฯ ที่เคยปรากฏเห็นอย่างชัดเจนนั้น ได้ลดน้อยถอยลงเป็นลำดับ ความเป็นเมืองที่คืบคลานไปยังพื้นที่ชานเมืองรอบด้านของกรุงเทพฯ เป็นตัวแปรสำคัญที่จุดชนวนให้วงจรการพัฒนาอย่างไม่ยั่งยืนนี้เกิดขึ้น กระบวนการดังกล่าวนอกจากจะเป็นการเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของกรุงเทพฯ แล้ว ยังเป็นการกลืนกินและทำลายรากเหง้าทางสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ได้สั่งสมมาเป็นเวลาช้านานอีกด้วย ดังนั้นภาครัฐจึงควรเร่งค้นหาแนวทางที่จะยับยั้งหรือควบคุมการขยายตัวที่ไร้ซึ่งจำกัดนี้

2.5 การทบทวนการอ่านและแปลความหมายถิ่นที่อย่างไทย ((Re)reading and (re)interpreting Thai place)

กระบวนการอ่าน (Reading) และตีความ (Interpreting) ที่มีผลสืบเนื่องจากปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม และการเมืองนั้น มีผลต่อความเข้าใจในเรื่องอัตลักษณ์ (Identity) และความแท้ (Authenticity) ของถิ่นที่ ผู้วิจัยได้นำเสนอกรอบความคิดในการ “อ่าน” และ “แปลความหมาย” พื้นที่ (space and place) ในมิติต่างๆ อันได้แก่ ด้านกายภาพ พฤติกรรมการใช้สอย และทัศนคติและความเชื่อ โดยกรอบความคิดดังกล่าวนี้ได้มาจากการประมวลผลความรู้ในเรื่องวัฒนธรรมไทยที่มีผลต่อการรับรู้ในเรื่องภูมิทัศน์ผ่านการสังเคราะห์ประวัติศาสตร์และกาลเวลา ทั้งนี้ วิธีการอ่านพื้นที่ดังกล่าวจะได้ถูกนำมาใช้กับงานวิจัยนี้ต่อไป

ภาพที่ 2-2 แผนที่แสดงระบบการสัญจรทางบก น้ำ และทางเท้า ในบริเวณบ้านบางราวนก ต.บางขุนกอง อ.บางกรวย จ.นนทบุรี (มาตราส่วน 1:10,000) ที่มา ปรับปรุงจากแผนที่ของกรมผังเมือง จ.นนทบุรี สํารวจในปีพ.ศ. 2543

ธรรมชาติของถิ่นที่ (place) นั้นมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา กระบวนการที่ก่อให้เกิดถิ่นที่นั้น ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบหลัก นั่นก็คือ มนุษย์กับพื้นที่ (human and space) เมื่อองค์ประกอบใดเปลี่ยนแปลงก็จะมีผลให้อีกองค์ประกอบต้องแปรเปลี่ยนเช่นกัน ลักษณะความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันเป็นวงจรเช่นนี้เป็นแนวทางการมอง/อ่านภูมิทัศน์ (landscape) ที่เน้นการทำความเข้าใจกระบวนการที่เกิดขึ้น (constituting processes) ตามกาลเวลา ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง ดังนั้น การทำความเข้าใจ (อ่าน) พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง จึงเป็นสิ่งที่หยุดนิ่งไม่ได้ องค์ความรู้ที่ได้จากการอ่านถิ่นที่หนึ่งๆ ย่อมเป็นผลที่เกิดจากปัจจัยแวดล้อมและคุณลักษณะของพื้นที่นั้น ณ เวลานั้นๆ หาได้เป็นคุณค่าของพื้นที่ที่อยู่เหนือกาลเวลาไม่

การศึกษาพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใดจึงจำเป็นต้องมีการกระทำเป็นระยะๆ เนื่องจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

ในช่วงต้นปี 2545 ซึ่งเป็นเวลาที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาสํารวจกรณีศึกษาที่ 1 – บ้านบางราวนก อ.บางกรวย จ.นนทบุรี นั้น เป็นช่วงเวลาเดียวกันกับการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณวัดนครอินทร์และถนนต่อเชื่อมสายติวานนท์-เพชรเกษม-รัตนธิเบศร์ ซึ่งการตัดโครงข่ายถนนเชื่อมต่อในโครงการดังกล่าวได้พาดผ่านบริเวณมุมของพื้นที่ศึกษาด้านทิศใต้ (ภาพที่ 2-1 และ ภาพที่ 2-2) ถนนดังกล่าวซึ่งมีความกว้างถึง 60 เมตรได้เปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของพื้นที่โดยสิ้นเชิง แต่เนื่องจากในขณะนั้นถนนดังกล่าวยังอยู่ในระหว่างการก่อสร้างและยังไม่ได้เปิดใช้ สภาพแวดล้อมของพื้นที่ศึกษาโดยรอบจึงยังรายล้อมด้วยพื้นที่สีเขียวของเรือสวนไร่นาซึ่งเคยมีอยู่มาแต่เดิม ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์เจาะลึกถึงทัศนคติเรื่อง การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านพบว่า ชาวบ้านตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่ย่อมต้องมีขึ้นในอนาคต แต่ยังไม่สามารถคาดการณ์ถึงผลที่จะตามมาภายหลังการเกิดของถนนสายดังกล่าว รวมทั้งผลกระทบต่อตนและท้องถิ่นที่จะมีขึ้นต่อไปได้

ขณะนี้โครงการก่อสร้างโครงข่ายถนนดังกล่าวได้แล้วเสร็จและเปิดใช้มาตั้งแต่ปี 2546 จึงเป็นที่น่าสนใจติดตามศึกษาต่อว่า ภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมโดยรอบ เช่นนี้ 1) คุณลักษณะและความเป็นเอกลักษณ์อย่างชัดเจนของท้องที่ดังกล่าวจะแปรเปลี่ยนเป็น เช่นไร 2) ชาวบ้านจะมีการปรับตัวและวิถีชีวิตอย่างไร และ 3) ระบบสังคม วัฒนธรรม รวมไปถึง ระบบการเมืองของพื้นที่มีการปรับตัวหรือไม่ มีผลอย่างไรต่อการรับรู้ถึงเอกลักษณ์ของพื้นที่

ทั้งนี้ ผลการสำรวจพื้นที่บ้านบางราวนก (กรณีศึกษาที่ 1) โดยการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงปี 2545 ถึงปี 2549 นี้ จะถูกนำมาเปรียบเทียบกับพื้นที่กรณีศึกษาที่ 2 และ 3 (ดังที่ได้อธิบายในข้างต้น) ที่มีระดับความเป็นเมืองค่อนข้างมาก เพื่อตอบคำถามในเรื่องแนวโน้มการพัฒนาของพื้นที่ภายหลังการตัดถนนว่าจะมีทิศทางไปในทางเดียวกันหรือไม่ หากมีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกันคือมุ่งพัฒนาสู่การเป็นชุมชนที่ไม่ยั่งยืน รัฐจะมีวิธีการจัดการอย่างไรในกระบวนการการพัฒนาเมืองเพื่อที่จะยับยั้งผลเสียที่เราสามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดตามมานี้ แต่หากหมู่บ้านนี้ยังคงความเป็นเอกลักษณ์เอาไว้ได้ ก็เป็นที่น่าสนใจค้นหาต่อว่าปัจจัยใดที่ทำให้ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมดังกล่าวยังสามารถคงอยู่ได้